

Bogstavelig talt ...

RSS-abonnement i iGoogle: 

Tekst og billeder: Bjørn Andersen

Artiklen til print:



Bogstavelig talt, bogstavelig tált



RAMPE H.? ...

from H. to? ... footprints of a dark fish?

Fest i Vangede ... Men *hvad Søren i luften* har **Turèll** med **Holberg** at gøre?



Alfabet-skulpturen for Dan Turèll og hans forfatterskab bruges flittigt allerede ...
ind- og udvendigt ...
som udflugtsmål ... som udfordring
som noget der kan bidrage til den lokale lystighed.
'Tilføjelserne' på toppen af T'et skyldes - med garanti - *ikke* de tilrejste kvinder,
snarere et par unge herrer af allernærmeste *sæk cement* ...
måske har de ventet på deres pizzaer?

Lørdag d. 15. oktober stod man tæt sammen i bybilledet ... både de der hørte til i Vangede og andre der ikke kunne holde sig væk ... Der skulle tales muntert og blidt, men også om

store bogstaver ...

Tid tilbage mente nogle af de lokale at der måtte rejses en skulptur på *Dan Turèlls Plads* ... - men skulle det være en buste? ... Skulle det være en skulptur med neglelak, hat og cigaret? ... måske med manus i hånden? ... eller mikrofon? [se sidst i denne *holberg.nu* om *en anden skulptur* ... som desværre ikke klarede det danske vejr]

Chili Turèll bragte en kunstner på bane - Kenn André Stilling - der havde arbejdet sammen med Dan og som havde et tilpas krøllet hovede; Kenn blev overmåde fornøjet ved tanken og gav sig snart til at tegne bogstaver på en serviet ... for hvordan var det? Var alfabetet ikke Turèll's *allerkæreste* legetøj?

Efterhånden blev 'servietten' tænkt igennem, skulpturen, træerne, de legende børn, bygaden *svinget rundt* ... biblioteket, caféen, 'posthuset' (som står i anførelstegn fordi det ... trods protester ... blev nedlagt for flere år siden) ... og *sidst* skulle der skaffes lokal opbakning, kommunal tilslutning og temmelig mange penge *udefra*, men det lykkedes ...

Nedenfor et par billeder fra indvielsen ... og af *nogle* af de medvirkende ...



Borgmesteren i Gentofte - Hans Toft - hilste på alle han kom forbi på sin tur gennem gaden og før han gik på scenen for at give *sit* bidrag til alfabet-historien; husker jeg ret holder han særlig meget af bogstavet **C** - også selv om det er blevet svært formindsket ... på *landsplan*

Jeg kan ikke umiddelbart komme på *gode steder* hvor Turèll har leget med Holberg ... citéret ham eller diskuteret ham ... så det korte svar - på spørgsmålet om hvad d'herrer skriverkarle har med hinanden at gøre - er vel at Turèll og Holberg har lige så lidt eller lige så meget med hinanden at gøre som med *så mange andre* nord for de mest nymalede af vores grænsebomme?

Men måske er der alligevel to, tre - meget forskellige steder - hvor der er en form for forbindelse? eller nogle muligheder for forbindelse ... som man kunne *overveje* for at komme længere med d'herrer Holberg og Turèll ... enten *under ét* eller *hver for sig*?



Chili Turèll talte om nogle af Turèll's synspunkter ... ét af de vigtigste var hans bekymring over klodens tilstand og dén måde vi behandler den på ...



Foran indgangen til biblioteket er der udlagt en håndfuld citater eller to



Kenn André Stilling (tv) blev interviewet om skulpturens tilblivelse af Ole Stephensen (th).

Til venstre ses Ulla der tolkede interviewet til tegnsprog ... og dét ikke kun med hænderne, osse med sit ansigt ... og med stor humor ...

Kenn fortalte at han var blevet 'konfronteret' af en kurder der har en nærliggende pizzeriaforretning (og som - det véd jeg tilfældigvis - har læst Turèll).

Pizzamanden var glad for at *alle* bogstaver var kommet med, også dét par stykker som i dag er forbudt i Tyrkiet: *q, w og x*

Og I vil lukke tyrkerne ind i EU? havde han sagt med sin pegefinger strakt ud!

Når skulpturen var døbt *AlfabetTURÈLL AlfabetTURÈLL* var det en munter henvisning til at Kenn havde hørt én af 'pigerne' på en taxacentral kalde sine chauffører med anmodningen:

Vogn til Turèll, vogn til Turèll ...

Måske det var caféen af SAMME navn der var tænkt på?

1/ Den første forbindelse mellem den gamle og den unge, mellem Holberg og Turèll, kan man finde i at de begge insisterede på at man måtte kunne ytre sig frit ... **uden censur**.

På Holberg's tid blev alle danske skrifter underkastet censur ... husk degnens forvrøvede spørgsmål i *Erasmus Montanus* - og *hvem er imprimatur i år?* [III,3]

Holberg måtte indlevere sine egne skrifter til censur, ligesom han (så vidt jeg husker) undertiden har skullet fungere som censor *himself* ... men selv gjorde han flere krumspring for at komme uden om, eller i det mindste for at afbøde virkningen af censuren, både i sine yngre og på sine gamle dage.

Et af de mest berømte eksempler vedrører udgivelsen af *Niels Klim*. For det første blev romanen skrevet på latin, for det andet blev den udgivet ... anonymt ... og dét endda, for det tredje, i *Leipzig*.

Dén historie er vendt og drejet i Holberg-forskningen ... så det er nemt at slå efter ... og så vil man sé at der er dem som mener at bogen havde et internationalt sigte og derfor *skulle* ud 'længere nede'.

Jeg har ikke ledt efter særlige udtalelser fra Turèll's hånd og mund, men jeg er temmelig sikker på at han mente at man måtte insistere på at *alle* skulle kunne ytre sig om ting der lå dem på sinde ...



Nanna Lüders har ved en enkelt lejlighed lavet en sang om Dan Turèll, den kan man vist finde i en 'gammel' børnebog?
Dagens sange stammede fra Nanna's seneste album der var kommet på gaden for kort tid siden.
Nanna var ikke meget begejstret for Pia Kjærsgaard og hendes fremmedfjendske synspunkter, sagde hun.
Hun var en dygtig politiker, men ikke én hun brød sig om

2/ Holberg's og Turèll's forfatterskaber er meget forskellige, men der er dog én genre som de begge har forsøgt sig i: ***den personlige erindring***.

Holberg udgav 3 latinske epistler eller levnedsbreve med personlige erindringer (foruden en dansk epistel). Formålet med de latinske epistler var i høj grad at præsentere ham for det latinlæsende europæiske publikum - og det mente han måske, *formentlig*, at han selv var den bedste til?

Der er - blandt nutidens Holberg-forskere - udbredt enighed om at Holberg's latinske levnedsbreve havde særlige hensigter, og at de blev komponeret, ikke som impressionistiske skitser eller som løst henkastede strøtanker, men som særdeles bevidste *opus*'er; dét kan man sé af hans benyttelse af åbne og mindre åbne latinske citater som hans latinlæsende publikum var fortrolige med (se fx Aage Kragelund's diskussioner af levnedsbrevene og af Holberg's brug af den klassiske latinske litteratur).

Måske var der ikke tale om at Holberg ville 'give' læserne den rene og skære sandhed, som om at han ville fortælle nogle gode historier - og om at han ville meddele nogle af sine overvejelser (fx om forskellige folkeslag).

Den store københavnske brand i 1728 og Kongens - Frederik 4's - ledelse af katastrofe- og genopbygningsarbejdet imponerede Holberg og var (må det formodes) med til at styrke hans opfattelse af at den særlige danske Enevældemodell i 1728 ikke alene var

god, men at den var *den eneste brugelige*. Og dét førte Holberg til (i fortsættelse af de engelske borgerkrigserfaringer) at drage temmelig vidtgående politiske konklusioner.

Sandsynligvis var Holberg allerede *på vej* i denne retning da han i 1720'erne skrev komedier med politiske temaer, således *Den politiske Kandestøber* og *Jeppe paa Bierget*, men under alle omstændigheder lagde han sig næsten helt fast i 1729, se fx *Danmarks og Norges Beskrivelse* der udkom første gang dét år.

Holberg levede i 1700-tallet, forholdene var - i *alle* henseender - anderledes end nuomstunder, Holberg overvejede dog demokratiets mulighed, det er sandt, men ikke seriøst, snarere på skrømt og for 'morskabs' skyld.

Holberg konstruerede et par ledere der kom fra folket, men han satte dem i helt umulige situationer ... og desuden var det jo ham der skrev deres replikker ... så han havde grundigt fat i snorene i sine marionetter ... Den ene (Kandestøberen) lod sig forvirre af rådgivere og mange andre ... den anden (Jeppe) endte som lysten tyrann ... og som historisk affald ...

Man kan - ikke mindst når man tager de historiske omstændigheder i betragtning - fremhæve at Holberg indså at man måtte gøre mænd og kvinder lige i samfundsmæssig henseende. Det var temmelig fremsynet.

Man kan også fremhæve at han talte for religiøs tolerance. Også dét var fremsynet.

Til gengæld var der andre 'ting' han var blind for.

Holberg var ikke noget følelsesmenneske, ikke nogen 'empatiker', han tænkte i skemaer og modeller og i rationelt gennemførte overvejelser, og der kendes kun til én gang hvor han kneb en tåre.

Holberg var parat til at gå langt i sine overvejelser - således mht den voldsomme kvægepest, dens årsager og dens behandling. Men han var slet ikke på rette spor, når han (tilsyneladende) troede at man kunne *ræsonnerere* sig igennem dén slags problemer. Men ret skal være ret, det var først i slutningen af 1700-tallet at man - med afsæt i udenlandske undersøgelser og forsøg - fik hul på problemet. Og for det andet indså han - til sidst - at han ikke *kunne* løse problemet.

Holberg havde ikke et naturvidenskabeligt gén, men der er et par vigtige eksempler på at han selv erkendte at der var grænser for hans indsigt ... og at *sådanne* grænser vel kunne overvindes ... *på sigt?*

På det seneste har jeg genlæst **Turèll's Vangedebilleder**. 'Billeder' er en karakteristisk samling af hverdagserindringer eller 'praktisk' sociologi ... som er forskellig fra så mange andre erindringer fra 1970'erne, både de 'dokumentariske', de 'fag-kritiske', de 'biografiske' eller de 'selv-biografiske', men de er et spændende supplement til dem.

Turèll har søgt at få den 'virkelige' sandhed frem på 'lærredet' eller papiret, ikke i streng sociologisk forstand, men måske heller ikke i journalistisk?

Hvad Turèll *stræbte efter* var at udtrykke sine egne oplevelser og erfaringer ... sin barndoms og sin tidlige ungdoms oplevelser og erfaringer så 'sandfærdigt' som muligt, ... dvs så u-filtreret og akademisk u-reflekteret *som muligt*, men koncentreret, ordnet, kunstnerisk bearbejdet.

Vangedebilleder var ikke et forsøg på at gøre sig gældende på det internationale marked, snarere ville Turèll afprøve en ny måde at erindre og kommunikere på. ... Temaerne er lagt omhyggeligt til rette, der er lange stræk af bevidst 'musikalsk' komposition ... ikke som en *stream-of-consciousness*, men snarere som en kæde af improvisationer?

Barokkens musikere improviserede ... det samme gjorde jazzens musikanter ... og det samme har Dan Turèll måske gjort - men fløjtenisten Holberg? ... MÅSKE, jeg véd det ikke, har Turèll øvet sig med en gammel båndoptager ... - og leget sig frem med alle alfabetets bogstaver?

Måske, *formentlig*, har Turèll været i dialog med sine venner og ikke mindst med sig selv, måske har han udviklet sine tekster på dén måde? Det føles sådan når man læser teksten igennem i dag ... i det mindste har jeg tydeligt 'hørt' Turèll's stemme undervejs, måske fordi jeg 'har' ham på forskellige plader og i udsendelser med - og uden - musikledsagelse?

Turèll har givetvis haft forbilleder, måske især amerikanske? Men han kunne sagtens have fundet inspiration hos den gamle syndikalist Christian Christensen der voksede op på Nørrebro (*En rabarberdreng vokser op* og *Bondeknold og rabarberdreng*)? Ikke så meget på det formmæssige plan, men ved at fastholde sit perspektiv (underklassedrengens) og ved at fortælle 'det hele', rått for usødet. ... Og så har jeg netop set at Dan's syndikalistiske farfar boede i Fiskergade på Nørrebro ... så mon ikke?

Men hvor Christensen fortalte *sin* historie kronologisk, har Turèll gjort noget helt andet - han har 'arrangeret' sit materiale efter emner ...

I øvrigt er der en meget vigtig forskel på Holberg's og Turèll's erindringer. Holberg udstråler ikke megen empati i sine levnedsbreve, om overhovedet nogen. Han kommer ind på - det er sandt - at der er nogen der omtaler ham osv., nogen der har svært ved at tro at han - denne lille splejs - skulle være uddannet *teolog*, og senere at *han* skulle have fået stillet et job i udsigt som *universitetsprofessor* ... ros fra andre kan man finde eksempler på, men sympati for sine omgivelser? Noget om hans *følelser*, om hans *indre liv*? Noget om hans venner, bekendte eller rejsekammerater, for ikke at tale om hans familie? Hvad der kan findes i det efterladte materiale er uhyre sparsomt.

Turèll derimod udstråler både stor menneskelig nysgerrighed, eksperimenterelyst og medfølelse. Også de mange steder hvor han fortæller om hvordan nogle af 'hans' figurer opførte sig som fordrukne slamberter.

Der er paralleller mellem Holberg og Turèll ... men som det fremgår er der *meget* store forskelle mellem dem. Turèll var på mange, måske endda de fleste, måder forskellig fra Holberg. Ikke kun fordi forholdene, tiderne var så forskellige - men fordi deres psyker var så forskellige.

3/ Kan man ... som tankeeksperiment ... opfatte figuren Turèll som 'realiseringen' af én eller flere af Holberg's komediefigurer?

Det er selv sagt ikke *Jacob von Thyboe* jeg har i tankerne, *Jeppe paa Bierget*, *Den Stundesløse* eller - for den sags skyld - *Erasmus Montanus* ... Men hvad med *Jean de France*? ... *Jean de France cum grano salis*, Jean med en skefuld salt?

Jean ville realisere sig selv, han drog til Paris for at få fat i tidens moder, han vendte hjem og fordrejede hovedet på sin mor ...

Jean var ikke skabt uden evner, men Holberg holdt tømmerne så stramt at Jean ikke alene fik lov til at forfølge sine 'egne' mål, han blev tilmed skubbet videre frem af sin dukkefører ... Det er der ikke noget mærkværdigt ved, for en Holberg-komedie er jo skrevet færdig *inden* den spilles. Karaktererne har ikke noget egenliv selv når dygtige skuespillere kan få det til at se sådan ud.

Men hvad hvis vi forestiller os en levende figur på Jean's plads ... en dynamisk, intelligent og empatisk Jean?

Så ville der kunne opstå en særlig form for dialektik ... dialektik fordi alle 'medvirkende', Jean, andre spillere osv ville kunne give hinanden - og 'forfatteren' - *virkeligt* modspil ... og bidrage til at 'tingene' udvikler sig.

Og dét er vel den store forskel? Holberg's *Jean* var lavet af pap og kunne *kun* agere på forud specificerede vilkår ... En levende 'Jean' ville være noget ganske andet allerede til at begynde med, og han ville derfor også kunne udvikle sig til noget ganske andet end hvad der stod i en drejebog.

Måske sprang Holberg over gærdet hvor det var lavest, fx når han gjorde sine 'ofre' mindre end de var, for ikke at tale om den håndfuld eller to som han 'overså' eller glemte ... osse selv om han har skrevet mange gode og udfordrende ting og fortsat må regnes som én af den danske litteraturs *virkeligt* store.

Uanset hvad, har tiderne skiftet ... vi står ikke længere i 1700-tallet ... alle Vangede's gårde er blevet udskiftet (se nærmere i *Vangedebilleder!*) ... Enevælden er død og borte, der er kun nogle få anakronismer og kulisser tilbage ... Problemer er der mange af, både 'små' og 'store' - men de er af en ganske anden art end på den store H's tid.

Herom i et senere nummer?

Coda. Om hovedbeklædning, *branding* og forfængelighed:

Når Dan Turèll begyndte at gå med sort hat var det vel for at skille sig ud?

Når Holberg brugte paryk var det af den stik modsatte grund - for *ikke* at skille sig ud?

Der findes et enkelt sted hvor Holberg ses helt 'nøgen', men det var Johannes Wiedewelt og ikke han selv ansvarlig for, gravmælet i Sorø Klosterkirke.

Men Holberg skilte sig ud fra de andre på så mange andre måder, én af dem var ved at forære sin betydelige formue til den enevældige Konge for at denne kunne etablere Sorø Akademi ... Som tak blev vor gamle ven adlet som friherre over baroniet Holberg. Var han mon lidt forfængelig på sine gamle dage?

Et temmelig alvorligt spørgsmål:

Var Turèll mon i *øjnehøjde* med sit publikum? Var Holberg?

Et par henvisninger:

Holberg's *credo*, hans forsøg på efter den store københavnske brand at finde balancen:

<http://holberg.nu/325.htm>

<http://holberg.nu/paa-tvende-beene.htm>

Turèll-samlingen på biblioteket i Vangede:

http://www.turellsamlingen.dk/forside_1

Borgen's har udgivet

Onkel Danny fortæller - det hele

(København 2006)

Bogen er på 735 sider; den er en samlet udgave af *Onkel Danny fortæller* (1976), *Onkel Danny fortæller videre* (1978), *Onkel Danny fortæller i timevis* (1979) og *Onkel Danny fortæller på talløse opfordringer* (1982).

'*det hele*' består af gavtyvehistorier, digte, kriminoveller og 'vaskeægte' erindringer a la *Vangedebilleder* ... noget af det er det rene - akkurat som det skal være for at være *dækkende* ... og noget af det er mægtig godt *sét* eller *hørt* ...

Én af erindringshistorierne handler om hvordan *Vangedebilleder* blev til ... og skrevet *om* ... og om *igen* (*Af en bogs historie* (s. 203 ff.) som er fra *Onkel Danny fortæller* (1976)).

Den lyse digter Jens August Schade (1903-1978)



Dan Turèll var mælkedreng engang ... med start et sted i Gentoftegade, ikke langt fra *Kino*:

Og ud på morgenen mødte jeg somme tider Jens August Schade, som vist havde en veninde dér omkring, og så ham gå tavse ture rundt om Gentofte Sø dér i det tidlige morgengry, og Schade hilste aldrig på mælkemanden, men så ham bare flygtigt ind i øjnene, altid med et medsammensvorent tidlig morgensmil. Og det var en mærkelig fornemmelse f.eks. at have sét ham i Minefeltet en aften, dengang, og så møde ham dér langs søen morgenen efter ... (Onkel Danny fortæller, 1976)

Den hvide klods på billedet var engang fundament for et 'mæle' for den lyse digter på *Assistens* - hvor også Dan Turèll er blevet gravsat ... Idéen til skulpturen var poetisk nok, men måske for krøllet til det danske vejr?

En af Schade's venner, den tyske kunstner Lothar Oppermann (1939-1993), havde i 1978 tilbudt at genskabe *den lyse digter* på en stol ... læsende af sine digte med et glas ved stolebenet.

Nok ville Lothar O. bruge en ny og genial teknik, men dét var - må man tro - for at gøre værket let, lyrisk og 'overkommeligt' i forskellige henseender ... Lothar O. ville modellere sin ven i gips - siden overhælde 'ham' med en *særlig* og særligt *bestandig* komposit ... Som jeg husker det - 30 år efter - skulle der indgå metal og marmorstøv?

Skulpturen blev færdig og sat op ... Let og elegant *var* den ... og den blev *debatteret* hér og dér ... Men så blev det vinter ... Sneen faldt ... dækkede den lyse digter mere end én gang ... så blev det frost og tø ... frost og tø, ... og da de første vintergækker sprang ud, gav skulpturen sig til at sprække og strække sig; en finger faldt af - kun det tynde stålskelet var tilbage hvor dén havde været; ... *noget andet*

krakelerede ... og så gik det ellers *hurtigt* ...

Dén dag hvor jeg omsider havde taget mit kamera med, var det allerede rént forbi ... Der var ingenting tilbage på graven ... Fundamentet til skulpturen var forvist til kirkegårdens losseplads - og kom snart videre ...

Tilbage står *nu* noget andet, en sten for dén Jens August Schade der hurtigt havde forladt både Skive og nationaløkonomien for at blive kunstner ... og siden også for hans søn Virtus.

I 1978 - da Schade blev 75 - udgav Virtus S. i samarbejde med Lothar Oppermann og Bjarne Kruse collagebogen *Schade i spejlet* (på Panduro & Pandolfini). Man kan heri finde masser af fotos, avisklip, digte, breve, regninger - og en ny sammenbindende tekst af Virtus S.

Man ser en lille mand gå morsomt hen ad gaden ... - linjen er fra *Sjov i Danmark* ... og gentages et par gange af Virtus S. i den 'nye' bog. ... *Morsomt?* ... *Morsomt* skal nok tages med et indforstået glimt i øjet?

Schade i spejlet er noget andet end Turèll's *Vangedebilleder* - for fokus ligger et andet sted og desuden er spejlbogen ikke sat sammen af *digteren*, men af næste generation. Men det er slet ikke nogen dårlig idé at sammenligne digterne Schade og Turèll, deres rejse gennem livet og deres læsere?

Alle kommentarer og spørgsmål til dette nummer af holberg.nu vil være velkomne

En kontaktmulighed kan findes øverst th. [i HTML-udgaven]



46's QR-kode
QR 'står for' *quick response*